

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

The 2nd STOU Graduate Research Conference

บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ จังหวัดอุบลราชธานี

The Soil Doctor Volunteers Role in Promoting the Application of Biotechnology Products in Ubonratchathani Province

ศศิธร หุ่นทอง (Sasithorn hoontong)* สุนันท์ สีสังข์ (Sunan Seesang)**

พรชูลิย์ นิลวิเศษ (Pornchulee Nilvises)***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสา 2) ความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553 3) บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสา เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง คือ หมอดินอาสาประจำตำบล จำนวน 191 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนต่ำสุด คะแนนสูงสุด

ผลการวิจัย พบว่า 1) หมอดินอาสาส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.55 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.77 คน หมอดินมากกว่าครึ่งมีตำแหน่งทางสังคมเป็นกรรมการหมู่บ้าน อาชีพหลักทำนา รายได้จากการเกษตร เฉลี่ย 84,786.67 บาท/ปี และรายได้นอกภาคการเกษตร เฉลี่ย 24,515.73 บาท/ปี ทุกคนมีหนี้สิน แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่ ธ.ก.ส/สถาบันการเงิน 2) หมอดินอาสาทั้งหมดรู้ความหมายคำว่าหมอดินอาสา รู้หน้าที่ให้คำแนะนำแพร่ความรู้ และรู้ว่าเป็นผู้ดูแลกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ร้อยละ 89.7 มีความรู้หน้าที่การถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน เท่ากับรู้ว่าหากมีผลงานดีเด่นมีสิทธิได้รับพิจารณาคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่น ร้อยละ 98.0 รู้ความเป็นแกนนำในเครือข่ายระดับต่างๆ ร้อยละ 97.3 จำแนกหมอดินได้ 4 ประเภท ร้อยละ 96.7 ประสานงานระหว่างกรมพัฒนาที่ดินและเกษตรกรเท่ากับ รู้หน้าที่ในการแจ้งข่าวสารงานพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 91.3 หมอดินตำบลทำหน้าที่หมอดินหมู่บ้านด้วยเท่ากับรู้สิทธิค่าตอบแทน เบี้ยเลี้ยง/ยานพาหนะ ร้อยละ 85.3 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 76.7 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่ใช่เป็นแค่คราวละ 1 ปี ร้อยละ 70.0 รู้ว่าเมื่อหมอดินอาสาหมู่บ้านย้ายหมู่บ้าน จะพ้นตำแหน่งทันที 3) บทบาทหมอดินอาสา ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ และด้านการร่วมกิจกรรม สรุปภาพรวม มีการปฏิบัติประจำ โดยมีค่าเฉลี่ย 1.55 , 1.52 และ 1.41 ตามลำดับ 4) หมอดินอาสาที่มีเพียงบางส่วนมีปัญหาด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ขาดการส่งเสริมเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ เปลี่ยนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินบ่อยครั้ง และด้านการร่วมกิจกรรม มีการอบรมน้อยครั้งเกินไป ข้อเสนอแนะ ต้องมีการติดต่อประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่ควรเปลี่ยนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินบ่อยครั้ง และควรมีการจัดฝึกอบรมมากกว่า 1 ครั้ง/ปี

คำสำคัญ บทบาท หมอดินอาสา ส่งเสริม เทคโนโลยีชีวภาพ จังหวัดอุบลราชธานี

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช n-a-n-n-a-n@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sseesang@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

The objective of this investigating were study in 1) The social, economic, and other fundamental of Soil doctor volunteers. 2) The knowledge in department of Land development regulations in terms of Soil doctor volunteers managing in 2010 .3) the soil doctor volunteers role in promoting the application of biotechnology products, 4) Their problem and suggestion on the land development in biotechnology product used.

The population in this study was 191 of Soil doctor volunteers' district. The samples were selected by using Random sample, 150 persons altogether. The data were collected by using a questionnaire form. The statistical methodology used to analyze the data by computer programs were frequency, percentage, and standard deviation, minimum value and maximum value.

The results were indicated that 1) The majority of Soil doctor volunteers is gender in 55.55 years. The highest graduated is high school in 4.77 persons. On the other hands, more than fifty percent of Soil doctor volunteers had role in social committee in their district. Most of them are the farmer; the average incoming is 84,786.67 baht. /year. and non-agricultural incoming is 24,515.73 baht. /year. The Soil doctor volunteers had debt with Bank for Agriculture and Agriculture Co operativesor other financial institutions. 2) Every Soil doctor are provide a strongly recommendation to expand the knowledge through organic agricultural, and reduced chemical used 89.7 percent. Therefore they have well understanding in soil development and can receiving farmer awards 98.0 percent. The leadership in the various levels connection was 97.3. The Soil doctor volunteers were classified in 4 groups, Coordination between the Department and farmers and informed news were 96.7 percent. They have two roles in district and village can get expense and vehicle allowance 91.3 percent. The Soil doctor volunteers were not the village chief 85.3 percent. They can have a position more that.1 years 76.7 and this position will ending when they move out the village 70.0 percent. 3) The Soil doctor volunteers coordination with the authorities in regularly promoting biotechnology products and conducting in several activities. The average value of 1.55, 1.52 and 1.41, respectively, 4) Partially Soil doctor were found some is sues to promote the benefit of biotechnology products, coordinating with authorities and activities. Some of the Soil doctor volunteers had problems promoting the application of biotechnology products, agricultural extension was performed a little, coordination with the authorities. department officials often change and the event little training. they suggested cooperation together on a regular basis. department officials do not change frequently and trained more than 1 time /year.

Keywords: Role, Soil doctor, Promoting, Biotechnology products, Ubonratchathani Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2
The 2nd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

ทรัพยากรดินเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตที่สำคัญของภาคเกษตร แต่ปัจจุบันมีการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินสาเหตุหลักคือการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม และยังขาดการปรับปรุงบำรุงดินอย่างถูกวิธี หรือแม้กระทั่งการใช้สารเคมีสะสมเป็นเวลานาน ทำให้ดินเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง

กรมพัฒนาที่ดิน (2551 : 5) เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาและดูแลทรัพยากรดินเพื่อการผลิตของประเทศ จึงมีบทบาทและภารกิจที่สำคัญยิ่งในการวางแผนและใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เห็นความสำคัญในการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และสนับสนุนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ โดยมียุทธศาสตร์ในการสร้างนวัตกรรมใหม่ด้านการวิจัย พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการจัดการดิน น้ำ ปืช และเทคโนโลยีชีวภาพ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และขยายผลให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

กรมพัฒนาที่ดินจึงจัดตั้งหมอดินอาสาขึ้น เพื่อเป็นเครือข่ายปฏิบัติงานด้านการพัฒนาที่ดินในพื้นที่ ซึ่งเป็นเกษตรกรผู้ที่อาสาช่วยงานกรมพัฒนาที่ดิน ในการปรับปรุงดูแลรักษาทรัพยากรดินของท้องถิ่นตนเอง รวมทั้งช่วยเผยแพร่ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพได้ตามบทบาทหน้าที่ เคียงคู่ไปกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน

จากการที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว มันสำปะหลัง และยางพารา ในพื้นที่ยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางเกษตรในการผลิต กรมพัฒนาที่ดิน (2555) ได้ดำเนินการผลิต ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งปัจจุบันมี 9 ผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ และ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง สูตรกรมพัฒนาที่ดิน จึงทำให้เกษตรกรมีความสนใจลดใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร โดยมีหมอดินอาสาที่ได้รับการฝึกอบรมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ เป็นผู้ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรผู้ที่มีความสนใจในการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพในการทำเกษตรซึ่งจะเห็นว่าบทบาทหมอดินอาสาที่มีความสำคัญมากจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะศึกษาบทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และ เพื่อใช้ปรับปรุงกลยุทธในการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับแผนการปฏิบัติงานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553
3. เพื่อศึกษาบทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง คือ หมอดินอาสาประจำตำบล ซึ่งสถานีพัฒนาที่ดินอุบลราชธานี ได้คัดเลือกแต่งตั้ง และขึ้นทะเบียนเป็นหมอดินอาสาประจำตำบล จำนวน 191 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 78.53 ซึ่งได้จากการใช้สูตรคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ได้กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ 0.5 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลาก เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างโดยแบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสา 2) ความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา

The 2nd STOU Graduate Research Conference

พ.ศ. 2553 3) บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสา จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ก่อนที่จะนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ได้ มีการทดสอบความถูกต้องของเนื้อหา จากนั้นได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ ของแบบสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อหาค่าความเชื่อถือได้ (reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient alpha) ได้ค่าความเชื่อถือได้ เท่ากับ 0.91 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำเร็จรูป โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดของข้อมูล ค่าสูงสุดของข้อมูล การจัดลำดับ

ผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ของหมอดินอาสา

1) หมอดินอาสาส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.55 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.77 คน หมอดินมากกว่าครึ่งมีตำแหน่งทางสังคมเป็นกรรมการหมู่บ้าน

2) อาชีพหลักทำนา รายได้ภาคการเกษตร เฉลี่ย 84,786.67 บาท และรายได้นอกภาคการเกษตร เฉลี่ย 24,515.73 บาท ทุกคนมีหนี้สิน แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่ ธ.ก.ส/สถาบันการเงิน

2. ความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553

หมอดินอาสาทั้งหมดรู้ความหมายคำว่าหมอดินอาสา รู้หน้าที่ให้คำแนะนำเผยแพร่ความรู้ และรู้ว่าเป็นผู้ดูแลกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ร้อยละ 89.7 รู้หน้าที่การถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน เท่ากับรู้ว่าหากมีผลงานดีเด่นมีสิทธิได้รับพิจารณาคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่น ร้อยละ 98.0 รู้ความเป็นแกนนำในเครือข่ายระดับต่างๆ ร้อยละ 97.3 จำแนกหมอดินได้ 4 ประเภท ร้อยละ 96.7 ประสานงานระหว่างกรมพัฒนาที่ดินและเกษตรกรเท่ากับ รู้หน้าที่ในการแจ้งข่าวสารงานพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 91.3 หมอดินตำบลทำหน้าที่หมอดินหมู่บ้านด้วยเท่ากับรู้สิทธิค่าตอบแทน เบี้ยเลี้ยง/ยานพาหนะ ร้อยละ 85.3 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 76.7 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่ใช่เป็นแค่คราวละ 1 ปี ร้อยละ 70.0 รู้ว่าเมื่อหมอดินอาสาหมู่บ้านย้ายหมู่บ้าน จะพ้นตำแหน่งทันที

3. บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติประจำ เรียงอันดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องให้ความช่วยเหลือประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ประสานงานเจ้าหน้าที่สมำเสมอทำหน้าที่รับข้อมูลด้านการพัฒนาที่ดินจากเจ้าหน้าที่แล้วแจ้งให้เกษตรกรในพื้นที่ทราบ รับฟังปัญหาจากเกษตรกรแล้วแจ้งเจ้าหน้าที่ และได้ดำเนินการติดต่อขอรับผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อนำไปแจกจ่ายเกษตรกร

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องได้แนะนำ แจกจ่ายการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ให้กับเกษตรกร ทำการสาธิตการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพแก่ผู้ที่สนใจ ประชาสัมพันธ์การใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพผ่านสื่อเสียงตามสาย หรือ รายการวิทยุชุมชน ได้แจกจ่ายเอกสารแผ่นพับโปสเตอร์เผยแพร่ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ และได้ร่วมงานกับหน่วยงานอื่นในการให้ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการร่วมกิจกรรม ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องการนำความรู้ที่ได้รับจากอบรมไปเผยแพร่ให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง พยายามชักชวนให้เกษตรกรมารับบริการจากเจ้าหน้าที่ ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่

ผ่านมาได้เข้ารับการฝึกอบรม มีความยินดีให้พื้นที่ตนเองเป็นแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน และได้จัดทำเป็นแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินในพื้นที่ตนเอง

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสา จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

หมอดินอาสาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่และด้านการร่วมกิจกรรม มีเพียงส่วนน้อยที่มีปัญหา

ปัญหาด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ มีส่วนน้อยที่มีปัญหาได้แก่ ขาดการส่งเสริมเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ขาดผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพในพื้นที่ ขาดปัจจัยการผลิตในการสาธิตให้แก่เกษตรกรผู้สนใจชม เมื่อส่งเสริมแล้วเกษตรกรไม่กล้าทดลองใช้

ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ต้องมีการติดต่อประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ หากพื้นที่ใดผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพหมด เจ้าหน้าที่ควรเอื้ออำนวยนำไปให้หมอดินอาสา

ปัญหาด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ มีส่วนน้อยที่หมอดินอาสามีปัญหา ได้แก่ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ขาดการติดต่อประสานงานกับหมอดินในระดับต่างๆ ขาดการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในการดูแลหมอดินอาสาอย่างทั่วถึง เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมีการเปลี่ยนพื้นที่รับผิดชอบทำให้ขาดการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรบางคน ไม่รู้จักหมอดินอาสา

ข้อเสนอแนะด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ไม่ควรเปลี่ยนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินบ่อยครั้ง เพราะจะทำให้ขาดการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง ควรลงพื้นที่ที่รับผิดชอบบ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อให้การติดตามงานต่างๆ บรรลุผลได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์หน่วยงานกรมพัฒนาที่ดิน จะทำให้เกษตรกรรู้จักหมอดินอาสามากขึ้น

ปัญหาด้านการร่วมกิจกรรม มีการอบรมน้อยครั้งเกินไป ขาดแหล่งเงินทุนในการทำแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน มีพื้นที่จำกัด พื้นที่ห่างไกลชุมชน เกษตรกรไม่ทำตาม

ข้อเสนอแนะด้านการร่วมกิจกรรม ควรมีการจัดฝึกอบรมมากกว่า 1 ครั้ง มีการจัดสรรงบประมาณมาช่วยดำเนินการบางส่วน หากพื้นที่ใดไม่เหมาะสม สามารถเลือกพื้นที่ใกล้เคียงได้ เจ้าหน้าที่ควรลงไปดูแลแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ของหมอดินอาสา

1) ความรู้พื้นฐานทางสังคมหมอดินอาสา ผลการศึกษาพบว่า หมอดินอาสาส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.55 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ ฐิติชญา เปรมกิจ (2552: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า หมอดินอาสาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51 ปี และสอดคล้องกับการศึกษาของ เทวิน รวณสุขนิรันดร์(2546:32-52) ที่ศึกษาพบว่าหมอดินอาสาประจำตำบลมีอายุเฉลี่ย 51.45 ปี หมอดินอาสาส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ รวยเลิศ (2552:66) ที่ศึกษาพบว่าหมอดินอาสาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา แต่ไม่สอดคล้องกับ โสพล ไกยะสินธุ์ (2546:บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า หมอดินอาสาส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ผลการศึกษา ตำแหน่งหมอดินอาสา

ส่วนใหญ่ คือตำแหน่งกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับ ฐิติชญา เปรมกิจ (2552:94) มีตำแหน่งทางสังคมที่หมอดินเป็นส่วนใหญ่ คือกรรมการหมู่บ้าน

2) ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ของหมอดินอาสา ผลการศึกษา อาชีพหลักทำนา รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 84786.87 บาท รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 24515.73 บาท ซึ่งรายได้ในภาคการเกษตร สอดคล้องกับ ศักรินทร์ นันทะจันทร์ (2550:บทคัดย่อ) ที่มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 65949.36 บาท หมอดินอาสาส่วนใหญ่มีหนี้สิน แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่มาจากการกู้เงิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์/สถาบันการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับ ฐิติชญา เปรมกิจ (2552:94) ที่ศึกษาพบว่า หมอดินอาสาส่วนใหญ่มีหนี้สิน แหล่งหนี้สินส่วนใหญ่คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และก็สอดคล้องกับ ประเสริฐ เทพนรประไพ (2547: 29-43) ที่ศึกษาพบว่า หมอดินอาสา ร้อยละ 69.8 ที่กู้เงินมาทำการเกษตรโดยกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

2. ความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553

หมอดินอาสาทั้งหมด รู้ความหมายคำว่า หมอดินอาสา รู้หน้าที่ให้คำแนะนำเผยแพร่ความรู้ และรู้ว่าเป็นผู้ดูแลกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งสอดคล้อง ฐิติชญา เปรมกิจ (2552:95) ที่ศึกษาพบว่าหมอดินอาสาทั้งหมด รู้ความหมายคำว่า หมอดินอาสา และหมอดินอาสาเกือบทั้งหมด รู้หน้าที่การถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน เท่ากับรู้ว่าหากมีผลงานดีเด่นมีสิทธิได้รับพิจารณาคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่น รู้ความเป็นแกนนำในเครือข่ายระดับต่างๆ ร้อยละ 97.3 จำแนกหมอดินได้ 4 ประเภท ร้อยละ 96.7 ประสานงานระหว่างกรมพัฒนาที่ดินและเกษตรกรเท่ากับ รู้หน้าที่ในการแจ้งข่าวสารงานพัฒนาที่ดิน หมอดินตำบลทำหน้าที่หมอดินหมู่บ้านด้วยเท่ากับรู้สิทธิค่าตอบแทน เบี้ยเลี้ยง/ยานพาหนะ ร้อยละ 85.3 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 76.7 รู้ว่าการเป็นหมอดินไม่ใช่เป็นแค่คราวละ 1 ปี รู้ว่าเมื่อหมอดินอาสาหมู่บ้านย้ายหมู่บ้าน จะพ้นตำแหน่งทันที

3) บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติประจำ เรียงอันดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องให้ความช่วยเหลือประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ประสานงานเจ้าหน้าที่สมำเสมอทำหน้าที่รับข้อมูลด้านการพัฒนาที่ดินจากเจ้าหน้าที่แล้วแจ้งให้เกษตรกรในพื้นที่ทราบ รับฟังปัญหาจากเกษตรกรแล้วแจ้งเจ้าหน้าที่ และได้ดำเนินการติดต่อขอรับผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อนำไปแจกจ่ายเกษตรกร

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องได้แนะนำ แจกจ่ายการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ให้กับเกษตรกร ทำการสาธิตการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพแก่ผู้สนใจ ประชาสัมพันธ์การใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพผ่านสื่อเสียงตามสาย หรือ รายการวิทยุชุมชน ได้แจกจ่ายเอกสารแผ่นพับโปสเตอร์เผยแพร่ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ และได้ร่วมงานกับหน่วยงานอื่นในการให้ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

บทบาทหมอดินอาสา ด้านการร่วมกิจกรรม ปฏิบัติระดับประจำมากที่สุด ในเรื่องการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปเผยแพร่ให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง พยายามชักชวนให้เกษตรกรมารับบริการจากเจ้าหน้าที่ ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมาได้เข้ารับการฝึกอบรม มีความยินดีให้พื้นที่ตนเองเป็นแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน และได้จัดทำเป็นแปลงสาธิตจุดเรียนรู้การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินในพื้นที่ตนเอง

4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสา จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ

หมอดินอาสาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่และด้านการร่วมกิจกรรม มีเพียงส่วนน้อยที่มีปัญหา

ปัญหาด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ มีส่วนน้อยที่มีปัญหาได้แก่ ขาดการส่งเสริมเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ขาดผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพในพื้นที่ ขาดปัจจัยการผลิตในการสาธิตให้แก่เกษตรกรผู้สนใจชม เมื่อส่งเสริมแล้วเกษตรกรไม่กล้าทดลองใช้

ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ต้องมีการติดต่อประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ หากพื้นที่ใดผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพหมด เจ้าหน้าที่ควรเอื้ออำนวยนำไปให้หมอดินอาสา

ปัญหาด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ มีส่วนน้อยที่หมอดินอาสามีปัญหา ได้แก่ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ขาดการติดต่อประสานงานกับหมอดินในระดับต่างๆ ขาดการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอในการดูแลหมอดินอาสาอย่างทั่วถึง เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมีการเปลี่ยนพื้นที่รับผิดชอบทำให้ขาดการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรบางคน ไม่รู้จักหมอดินอาสา

ข้อเสนอแนะด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ไม่ควรเปลี่ยนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินบ่อยครั้ง เพราะจะทำให้ขาดการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง ควรลงพื้นที่ที่รับผิดชอบบ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อให้การติดตามงานต่างๆ บรรลุผลดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์หน่วยงานกรมพัฒนาที่ดิน จะทำให้เกษตรกรรู้จักหมอดินอาสมากขึ้น

ปัญหาการร่วมกิจกรรม มีการอบรมน้อยครั้งเกินไป ขาดแหล่งเงินทุนในการทำแปลงสาธิตจุดเรียนรู้ การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน มีพื้นที่จำกัด พื้นที่ห่างไกลชุมชน เกษตรกรไม่ทำตาม ซึ่งสอดคล้อง วิถีชุมชน เปรมกิจ (2552:95) ที่ศึกษาพบว่า หมอดินอาสาขาดเงินทุนในการทำแปลงสาธิต พื้นที่มีจำกัด พื้นที่ไม่เหมาะสมอยู่ไกลชุมชน

ข้อเสนอแนะด้านการร่วมกิจกรรม ควรมีการจัดฝึกอบรมมากกว่า 1 ครั้ง มีการจัดสรรงบประมาณมาช่วยดำเนินการบางส่วน หากพื้นที่ใด ไม่เหมาะสม สามารถเลือกพื้นที่ใกล้เคียงได้ เจ้าหน้าที่ควรลงไปดูแลแปลงสาธิตจุดเรียนรู้ การพัฒนาที่ดินประจำตำบลหรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.1 หมอดินอาสา มีความรู้ในระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553 ในระดับมาก แต่ตอบถูกน้อยที่สุด คือ หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน เมื่อย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น จะพ้นตำแหน่งหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านทันที รองลงไป คือ วาระการดำรงตำแหน่งหมอดินอาสา ดังนั้น เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ควรส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับระเบียบกรมพัฒนาที่ดิน ว่าด้วยการบริหารงานหมอดินอาสา พ.ศ. 2553 ให้แก่หมอดินอาสมากขึ้น โดยใช้วิธี ถ่ายทอดความรู้ โดยการจัดทำข้อมูลเอกสาร ให้เพียงพอ ควรเข้าไปเยี่ยมเยียน พบปะ ให้มากขึ้นและต่อเนื่อง

1.2 หมอดินอาสา สามารถปฏิบัติตามบทบาทของหมอดินอาสาในการส่งเสริมใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพส่วนมาก ในระดับ การปฏิบัติประจำ แต่จะร่วมงานกับหน่วยงานอื่นในการให้ความรู้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ หมอดินอาสาจะปฏิบัติเป็นบางครั้ง ดังนั้น เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ควรส่งเสริม ควรฝึกอบรมให้ความรู้

ด้านการเป็นวิทยากรเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตัวหมอดินอาสา ว่ามีความรู้เพียงพอที่จะไปถ่ายทอดสู่บุคคลภายนอกหรือหน่วยงานอื่นได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยบทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ ในจังหวัดอื่นๆ เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหมอดินอาสาจังหวัดอุบลราชธานี จึงควรศึกษาในจังหวัดอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบกัน

2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับเกษตรกร ในการรับรู้บทบาทของหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ เนื่องจากประชากรที่ทำการศึกษานี้คือหมอดินอาสาจังหวัดอุบลราชธานี หากทำการวิจัยโดยประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกร เพื่อต้องการทราบว่าหมอดินอาสาได้ปฏิบัติงานส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพให้กับเกษตรกรอยู่ระดับใด เพื่อจะได้ให้หน่วยงานปรับปรุงเกี่ยวกับนโยบายของหน่วยงานและปรับปรุงในเรื่องบทบาทของหมอดินอาสาต่อไป

2.3 ควรทำการศึกษาในเรื่องผลสำเร็จจากการยอมรับผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีของกรมพัฒนาที่ดิน เช่น มีการใช้มากขึ้นหรือไม่ ลดใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีหรือไม่จากบทบาทของหมอดินอาสา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน (2551) การประเมินผลศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2551 หน้า 70

กรุงเทพมหานคร

_____ (2553) คู่มือการพัฒนาที่ดิน สำหรับหมอดินอาสาและเกษตรกร กรุงเทพมหานคร

_____ (2554) คู่มือการจัดการดินสำหรับเกษตรกรลดใช้สารเคมีทางการเกษตร กรุงเทพมหานคร

_____ (2555) ตามรอยพระบาท จอมปราชญ์ แห่งการพัฒนาที่ดิน ครบรอบ 49 ปี กรุงเทพมหานคร

_____ (2551) ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพ กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด

จิตติชญาณ์ เปรมกิจ (2552) “บทบาทหมอดินอาสาในการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยพืชสดเพื่อปรับปรุงดิน ในจังหวัดกาญจนบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เทวิน รวมสุขนิรันดร์ (2546) “การมีส่วนร่วมของหมอดินอาสาประจำตำบลในงานพัฒนาที่ดินจังหวัดแพร่” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประเสริฐ เทพนรประไพ (2547) “การยอมรับปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ที่ผลิตจากสารเร่ง พด. 2 ของหมอดินอาสา ในจังหวัดนครปฐม” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประเสริฐ รวยเลิศ (2552) “การประเมินผลโครงการฝึกอบรมหมอดินอาสา สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

The 2nd STOU Graduate Research Conference

ศักรินทร์ นันทะจันทร์ (2550) “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการใช้เทคโนโลยีชีวภาพของหมอดินอาสาในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

โสพล ไกยสินธุ์ (2546) “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช